

บทที่ 4

สภาพทั่วไปของการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศของไทย

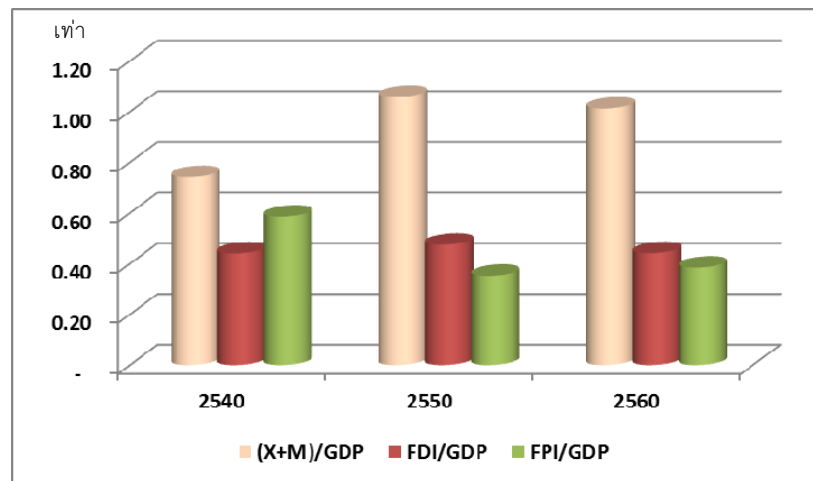
ประเทศไทยมีประสบการณ์การพัฒนาการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศมายาวนาน การขยายตัวของภาคต่างประเทศของไทยมีมาอย่างต่อเนื่อง และสัดส่วนภาคต่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวม (GDP) มีขนาดใหญ่ขึ้นจากในอดีต ทั้งนี้เป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ด้าน คือ 1) ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อการขยายตัวของการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ รวมทั้งการเติบโตของเศรษฐกิจโลก และ 2) นโยบายขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายในประเทศของไทย สำหรับสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลต่อการขยายตัวของการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่นานาประเทศหันมาให้ความสนใจในการทำธุรกรรมระหว่างประเทศกันมากขึ้น จากแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก เช่น อדם สมิท (Adam Smith) และ เดวิด ริคาร์โด (David Ricardo) ที่มีความเชื่อว่าการค้าระหว่างประเทศจะทำให้คู่ค้าต่างได้รับประโยชน์จากความชำนาญเฉพาะด้าน ผลิดในสิ่งที่ตนถนัดและมีต้นทุนโดยเปรียบเทียบที่ต่ำกว่านั่นเอง รวมทั้งจะเป็นผลดีกับการขยายตัวของเศรษฐกิจโลกอีกด้วย โดยเฉพาะในระยะที่ผ่านมาประเทศพัฒนาแล้วได้หันมาให้ความสำคัญกับการเปิดเสรีทางการค้ากันมากขึ้น พยายามลดอุปสรรคทางการค้าลงโดยมุ่งหวังให้เกิดการขยายตัวทางการค้าของโลกในที่สุด โดยมีความร่วมมือในระดับพหุภาคีเพื่อจัดตั้งองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ขึ้นใน พ.ศ. 2538 นอกจากนี้ประเทศต่างๆ มีความตื่นตัวในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความร่วมมือในการเปิดการค้าเสรีทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี รวมทั้งนานาประเทศมีการเปิดเสรีทางการเงินมากขึ้น เพื่อลดอุปสรรคในการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ และสนับสนุนการทำธุรกรรมระหว่างประเทศให้มีความคล่องตัว ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลดีต่อการขยายตัวทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศในระยะต่อมา นอกจากนี้การค้าระหว่างประเทศที่ขยายตัวมากในระยะ 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีโดยเฉพาะในด้านการขนส่งและสื่อสาร ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างกันมีความสะดวกรวดเร็วและต้นทุนต่ำลง ประกอบกับประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายรวมทั้งประเทศไทยด้วย หันมาใช้นโยบายการส่งออกเพื่อขับเคลื่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศดังกล่าวข้างต้น (อภิญา วนเศรษฐ 2558)

สำหรับประเทศไทยภาคต่างประเทศมีขนาดใหญ่ขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของ

ประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยมีขนาดของการเปิดประเทศเพิ่มจาก 0.64 เท่า ใน พ.ศ. 2540 เป็นกว่า 1 เท่า ใน พ.ศ. 2559 นอกจากนี้การลงทุนระหว่างประเทศทั้งการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและการลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน โดยการลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศจะมีความผันผวนมากกว่า อันเป็นไปตามภาวะตลาดหลักทรัพย์ในแต่ละช่วงเวลา

เมื่อพิจารณาในช่วงก่อนและหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ พบว่าในช่วงแรกสัดส่วนการค้าระหว่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หรือ $(X+M)/GDP$ มีการขยายตัวได้ดีและมีการขยายตัวมากที่สุด โดยเพิ่มจาก 0.74 เท่า เป็น 1.06 เท่า แต่ในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ สัดส่วน $(X+M)/GDP$ กลับลดลงเล็กน้อยมาอยู่ที่ 1.01 เท่า ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการส่งออกของประเทศไทยที่ชะลอตัวลง ส่วนสัดส่วนเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หรือ FDI/GDP นั้น ในช่วงแรกมีการขยายตัวไม่มากนักเมื่อเทียบกับการค้าระหว่างประเทศ โดยเพิ่มจาก 0.44 เท่า เป็น 0.47 เท่า และในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ (พ.ศ. 2550-2560) สัดส่วนดังกล่าวกลับลดลงเล็กน้อย สำหรับสัดส่วนการลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หรือ FPI/GDP มีการลดลงในช่วงแรกจาก 0.59 เท่า เป็น 0.35 เท่า อันเป็นผลจากภาวะตลาดหุ้นไทยที่ซบเซาต่อเนื่องหลายปีและค่อยๆฟื้นตัวอย่างช้าๆ อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลัง (พ.ศ. 2550-2560) สัดส่วนดังกล่าวกลับปรับตัวสูงขึ้นเล็กน้อยเป็น 0.38 เท่า จากภาวะเศรษฐกิจโลกที่ฟื้นตัวและตลาดหลักทรัพย์ทั่วโลกเป็นขาขึ้นรวมทั้งตลาดหลักทรัพย์ของไทยด้วย

¹ ณ สิ้นปี 2540 ดัชนีราคาตลาดหลักทรัพย์อยู่ที่ 372 จุด ปี 2550 อยู่ที่ 858 จุด และ ปี 2560 อยู่ที่ 1,753 จุด

ที่มา: ข้อมูลจากธนาคารแห่งประเทศไทยและ
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ภาพที่ 4.1 สัดส่วนการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศต่อ GDP

จะเห็นว่าบทบาทของการค้าระหว่างประเทศมีความโดดเด่นมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ และการลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ในช่วงหลัง พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ทั้งสัดส่วน (X+M)/GDP และสัดส่วน FDI/GDP เริ่มลดลงจากช่วงก่อน พ.ศ. 2550 ทั้งนี้เนื่องจากการขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศและการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศชะลอตัวลง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความสามารถในการแข่งขันของประเทศที่ด้อยลงจากปัจจัยด้านลบหลายประการ อาทิ การปรับขึ้นอัตราค่าจ้างขั้นต่ำเป็น 300 บาททั่วประเทศใน พ.ศ. 2556 ดังกล่าวนั้นแล้ว เป็นการปรับแบบก้าวกระโดดจากฐานอัตราค่าจ้างเดิมที่ประมาณ 151-206 บาท ในขณะที่ผลผลิตภาพการผลิตของแรงงาน (productivity) เพิ่มไม่ทันกับค่าจ้างที่สูงขึ้น ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสินค้าสูงขึ้น สินค้าที่ส่งออกจะมีราคาแพงขึ้น ในอีกด้านหนึ่งความน่าสนใจเข้ามาลงทุนของต่างชาติที่จะเข้ามาลงทุนก็ลดลงจากสาเหตุนี้ด้วย ประกอบกับการเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2554 ที่น้ำท่วมในบริเวณกว้างสร้างความเสียหายกับนิคมอุตสาหกรรมหลายแห่งในพื้นที่ภาคกลางของประเทศ ดังนั้นนอกจากเงินลงทุนใหม่จะเพิ่มน้อยแล้ว ยังมีบริษัทข้ามชาติจำนวนหนึ่งย้ายฐานการผลิตออกจากประเทศไทยไปประเทศเพื่อนบ้านที่มีค่าจ้างแรงงานต่ำกว่ามาก โดยการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศที่ชะลอลงก็ส่งผลต่อการส่งออกให้ลดลงอีกทางหนึ่ง เพราะบริษัทข้ามชาติที่เข้ามาลงทุนผลิตสินค้าส่วนหนึ่งเป็นการผลิตเพื่อส่งออกด้วย ส่วนสัดส่วน FPI/GDP ที่เพิ่มขึ้นมาจากการฟื้นตัวของตลาดหุ้นทั่วโลกเป็นสำคัญ

4.1 นโยบายเกี่ยวกับการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศในระยะที่ผ่านมา

นโยบายเกี่ยวกับการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาในเรื่องดังกล่าว เช่น หากภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนในเรื่องใด ก็จะมีการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดผลของนโยบาย ก็จะทำให้ส่วนนั้นมีการพัฒนาหรือขยายตัวมากกว่าส่วนอื่น เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้นจึงขอกล่าวถึงนโยบายเกี่ยวกับการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ โดยแบ่งเป็นแต่ละช่วงเวลาประกอบด้วย 3 ช่วง และในการศึกษานี้จะวิเคราะห์เปรียบเทียบในช่วงที่ 2 และช่วงที่ 3 ซึ่งสอดคล้องกับช่วงเวลาที่ทำการศึกษา สรุปได้ดังนี้ (อภิญญา วนเศรษฐ 2558)

ช่วงที่ 1

1) นโยบายส่งเสริมการลงทุนระยะแรก สำหรับในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-2 (พ.ศ. 2504-2514) นั้น เป็นช่วงแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจไทยอย่างเป็นรูปธรรม โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมได้มุ่งเน้นไปในการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าเป็นหลัก รวมทั้งจำเป็นต้องลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ แต่ประเทศขาดแคลนเงินทุนและเทคโนโลยี จึงต้องพึ่งพาอาศัยเงินทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ นโยบายส่งเสริมการลงทุนจึงถูกนำมาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการส่งเสริมอุตสาหกรรมที่เป็นการร่วมลงทุนระหว่างภาคเอกชนไทยกับต่างประเทศ โดยมีตลาดภายในประเทศเป็นตลาดรองรับ ที่รัฐบาลจะให้การคุ้มครองการลงทุนอย่างเต็มที่ เช่น การยกเว้นอากรขาเข้าและภาษีการค้าทั้งหมด ที่เรียกเก็บจากวัตถุดิบและเครื่องจักรที่จำเป็นต่อการผลิต อุตสาหกรรมที่จัดอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่ การถลุงแร่โลหะ การผลิตและประกอบรถแทรกเตอร์ การผลิตชิ้นส่วนอะไหล่รถยนต์ เครื่องใช้ที่ใช้ในการกลสิกรรม เครื่องสูบน้ำ ท่อเหล็กกล้า ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และสารเคมีต่าง ๆ เป็นต้น

2) นโยบายส่งเสริมการลงทุนระยะที่สอง ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3-5 (พ.ศ. 2515-2529) จากผลของการส่งเสริมการผลิตอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-2 ยังผลให้มีการนำเข้าสินค้าวัตถุดิบ สินค้าขั้นกลาง และเครื่องจักรอุปกรณ์เป็นจำนวนมาก จนส่งผลให้เกิดการขาดดุลการค้าอย่างรุนแรง ประกอบกับการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าหลายชนิดล้มเหลว เนื่องจากตลาดการบริโภคในประเทศมีจำกัด รัฐบาลจึงได้หันมาพัฒนาไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก และพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าในสินค้าขั้นกลางควบคู่กัน นโยบายส่งเสริมการลงทุนในช่วงนี้จึงเป็นการสนับสนุนอุตสาหกรรมส่งออกเป็นพิเศษ เช่น สิทธิประโยชน์ด้านภาษีให้ได้รับการยกเว้นหรือลดหย่อนอากรขาเข้าเครื่องจักร วัตถุดิบ หรือวัสดุจำเป็นอาจได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็นเวลาไม่เกิน 8 ปี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีมาตรการคุ้มครอง เช่น การห้ามนำเข้าสินค้าชนิดเดียวกันที่

ได้รับการส่งเสริมเพื่อลดคู่แข่งจากต่างประเทศ รวมทั้งสิทธิพิเศษอื่น เช่น กิจการในเขตส่งเสริมการลงทุนจะได้รับการลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคลร้อยละ 50 เป็นระยะเวลา 5 ปี เป็นต้น

3) นโยบายส่งเสริมการลงทุนในระยะที่สาม ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6-7 (พ.ศ. 2530-2539) ช่วงนี้นอกจากรัฐบาลจะยังคงเน้นนโยบายส่งเสริมการลงทุนในกิจการผลิตเพื่อการส่งออกอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังสนับสนุนการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตของอุตสาหกรรมโดยให้สิทธิประโยชน์ในการนำเข้าเครื่องจักรใหม่มาทดแทนเครื่องจักรเก่าที่เสื่อมสภาพ และเพื่อเป็นการส่งเสริมให้อุตสาหกรรมของไทยได้พึ่งพิงเทคโนโลยีของตนเอง และลดการพึ่งพิงเทคโนโลยีจากต่างประเทศ เช่น การให้สิทธิประโยชน์ในการยกเว้นอากรขาเข้าเครื่องจักรและภาษีเงินได้นิติบุคคล และเนื่องจากเป็นช่วงที่มีการลงทุนจากต่างประเทศเข้ามาเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน รัฐบาลจึงมีนโยบายส่งเสริมให้เอกชนได้เข้ามาสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานเพื่อแบ่งเบาภาระของภาครัฐบาล เช่น การสร้างศูนย์บริการสาธารณูปโภคสำหรับอุตสาหกรรมปิโตรเคมี กิจการตรวจสอบและบรรจุสินค้าเข้าสู่ตู้คอนเทนเนอร์ กิจการผลิตและจำหน่ายน้ำเพื่อการอุตสาหกรรม กิจการขนส่งทางอากาศ การบินพาณิชย์ การท่าเรือและบริการระบบสื่อสารข้อมูลผ่านดาวเทียม เป็นต้น

ในช่วงนี้นอกจากจะมีการส่งเสริมการลงทุนต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับก่อนๆ แล้ว ยังเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านมาตรการการเงิน คือ ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ประกาศเปิดเสรีด้านการเงินโดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา โดยเฉพาะการเปิดเสรีกิจการวิเทศธนกิจ (BIBF) ส่งผลให้มีเงินไหลเข้ามาลงทุนจำนวนมาก ทั้งการลงทุนโดยตรงและการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์

ช่วงที่ 2

4) นโยบายส่งเสริมการลงทุนในระยะที่สี่ (พ.ศ. 2540-2555) นโยบายส่งเสริมการลงทุน ยังคงมุ่งเน้นการลงทุนเพื่อการส่งออก แต่เนื่องจากเป็นช่วงที่ประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ประกอบกับการแข่งขันการลงทุนจากต่างประเทศเป็นไปอย่างเข้มข้นมากขึ้นภายหลังจากการที่จีนสมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก ทำให้ประเทศไทยต้องมีการปรับองค์การและการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการลงทุนใหม่ โดยปรับเปลี่ยนให้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนมาสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม จากเดิมที่เคยสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา รวมทั้งได้ปรับยุทธศาสตร์และมาตรการส่งเสริมการลงทุนใหม่เพื่อสนองตอบต่อแผนยุทธศาสตร์เพื่อการแข่งขันของเศรษฐกิจไทยภายใต้สถานการณ์ใหม่ของเศรษฐกิจโลก เช่น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและถ่ายทอดทักษะแก่บุคลากรระดับต่าง ๆ ส่งเสริมการวิจัยและการ

ถ่ายทอดเทคโนโลยีและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ นอกจากนี้มีการปรับเปลี่ยนลักษณะของการให้สิทธิประโยชน์รายโครงการเป็นกลุ่มธุรกิจตามแนวนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรม และการให้สิทธิประโยชน์ที่เป็นลักษณะเฉพาะตามความจำเป็นและความต้องการของนักลงทุน

ช่วงที่ 3

5) ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการลงทุนระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2556-2560) จัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน โดยในระยะนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายส่งเสริมการลงทุนเพื่อปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ จากเดิมที่ประเทศไทยไม่สามารถก้าวพ้นการเป็นประเทศรายได้ปานกลางมาช้านาน หรือที่เรียกว่า ติดกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) รวมทั้งประเทศมีขีดความสามารถในการแข่งขันต่ำโดยยุทธศาสตร์การส่งเสริมการลงทุนใหม่ได้ปรับเปลี่ยนนโยบายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันและการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคอุตสาหกรรม สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล “ไทยแลนด์ 4.0”² ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างนวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจ รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการเติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน ส่งเสริมให้เกิดคลัสเตอร์อุตสาหกรรมใหม่ๆ ในภูมิภาค โดยมีการกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษตามเมืองที่มีศักยภาพในต่างจังหวัด อาทิ เขตเศรษฐกิจพิเศษตราด เขตเศรษฐกิจพิเศษตาก เขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร เขตเศรษฐกิจพิเศษสงขลา และ เขตเศรษฐกิจพิเศษสระแก้ว ทั้งนี้เพื่อต้องการสร้างการกระตุ้นใหม่ของการลงทุน และกระจายความเจริญและการสร้างงานออกไปในภูมิภาค รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจไทย อย่างไรก็ตามจะไม่ขอลำถึงรายละเอียดของนโยบาย “ไทยแลนด์ 4.0” ในการศึกษา นี้ เนื่องจากผลของนโยบายยังไม่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ศึกษา

นโยบายการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศช่วงก่อนและหลังวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐ

สำหรับนโยบายการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศนับจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย พ.ศ. 2540 ถึงการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ ใน พ.ศ. 2550 นั้น นโยบายส่งเสริมการลงทุนยังคงมุ่งเน้นการลงทุนเพื่อการส่งออก ในช่วงนี้เองการแข่งขันการลงทุนจากต่างประเทศเป็นไปอย่างเข้มข้น ประเทศไทยได้ปรับยุทธศาสตร์และมาตรการส่งเสริมการลงทุนใหม่ โดยหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาและถ่ายทอดทักษะแก่บุคลากรระดับต่าง ๆ ส่งเสริมการวิจัยและการ

² ไทยแลนด์ 4.0 เป็นนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา

นายกรัฐมนตรี โดยมุ่งปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” เป็นการเปลี่ยนจากการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์สู่สินค้าเชิงนวัตกรรม รวมทั้งเปลี่ยนจากการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมแทน

ถ่ายทอดเทคโนโลยีและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่ มีการให้สิทธิประโยชน์รายโครงการเป็นกลุ่มธุรกิจตามแนวนโยบายการส่งเสริมอุตสาหกรรม และการให้สิทธิประโยชน์ที่เป็นลักษณะเฉพาะตามความจำเป็นและความต้องการของนักลงทุน ซึ่งนโยบายในช่วงนี้ (2540-2555) แม้ว่าจะมีกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนขึ้นกว่าในอดีต แต่ในทางปฏิบัติยังคงเป็นการให้การส่งเสริมแบบครอบคลุมเกือบทุกประเภทกิจการ รวมทั้งมีการส่งเสริมตามเขตพื้นที่³ (zones) และเป็นการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีเป็นหลัก โดยเน้นการส่งเสริมการลงทุนภายในประเทศ และวัดผลสำเร็จจากมูลค่าคำขอส่งเสริมการลงทุนเป็นสำคัญ นโยบายดังกล่าวไม่สามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับประเทศไทยได้เท่าที่ควร ทำให้ไทยไม่สามารถก้าวพ้นการเป็นประเทศรายได้ปานกลางมาช้านาน หรือที่เรียกว่า ติดกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) นั่นเอง

จนกระทั่งใน พ.ศ. 2556 ซึ่งเป็นช่วงหลังของการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ ประเทศไทยได้มีการปรับนโยบายส่งเสริมการลงทุนอีกครั้ง เพื่อให้เกิดการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ และให้เกิดประสิทธิภาพในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันที่ตกต่ำลงจากปัจจัยลบในช่วงที่ผ่านมา โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มของภาคอุตสาหกรรม สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล “ไทยแลนด์ 4.0” ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างนวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจ รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมสีเขียวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการเติบโตอย่างสมดุลและยั่งยืน ส่งเสริมให้เกิดคลัสเตอร์อุตสาหกรรมใหม่ๆ ในภูมิภาค โดยมีการกำหนดเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อช่วยกระจายความเจริญและการสร้างงานออกไปในภูมิภาค นโยบายการลงทุนใหม่นี้จะเป็นการส่งเสริมการลงทุนแบบเลือกสรร และมีเป้าหมายที่ชัดเจน ให้สิทธิประโยชน์กับกิจกรรมที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนามิใช่ทุกธุรกิจดังในช่วงก่อนหน้านี้ และมีการยกเลิกการส่งเสริมตามพื้นที่แบบเดิม รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดคลัสเตอร์อุตสาหกรรมใหม่ในภูมิภาค และเน้นการอำนวยความสะดวกให้เกิดการลงทุนมากกว่าการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี นอกจากนี้ยังส่งเสริมการลงทุนทั้งภายในและต่างประเทศ และวัดผลสำเร็จจากคุณค่าของโครงการลงทุนเป็นสำคัญ โดยสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 4.1

³ การส่งเสริมการลงทุนแบ่งเป็น 3 เขต ได้แก่ เขต 1 ประกอบด้วย 6 จังหวัดในส่วนกลาง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ และสมุทรสาคร ส่วนเขต 2 ประกอบด้วย 12 จังหวัด ได้แก่ กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี นครนายก พระนครศรีอยุธยา ภูเก็ต ระยอง ราชบุรี สมุทรสงคราม สระบุรี สุพรรณบุรี และอ่างทอง สำหรับเขตที่ 3 ประกอบด้วย 58 จังหวัดที่เหลือ โดยแต่ละเขตจะได้รับสิทธิประโยชน์แตกต่างกัน เขต 3 จะได้รับสิทธิประโยชน์มากกว่าเขต 1 และเขต 2 ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการลงทุนกระจายไปในพื้นที่ห่างไกล

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบแนวทางในการส่งเสริมการลงทุนแบบเดิมและแบบใหม่

เดิม	ใหม่	แนวทางดำเนินการ
ส่งเสริมแบบครอบคลุมเกือบทุกกิจการ (Broad-based)	ส่งเสริมแบบมีเป้าหมายชัดเจน (Focus & Prioritized)	■ Refocus ประเภทกิจการที่จะส่งเสริม ■ Prioritize โดยกำหนดสิทธิประโยชน์ที่ต่างกันตามความสำคัญของแต่ละกิจการ ■ กำหนดสิทธิประโยชน์ที่ต่างกันระหว่างโครงการลงทุนใหม่และโครงการขยาย (Re-investment)
ส่งเสริมตามประเภทกิจการ (Sector-based Incentives)	ส่งเสริมให้ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับประเทศ (Merit-based Incentives)	■ ลดสิทธิประโยชน์พื้นฐาน และใช้หลักเกณฑ์ Merit-based โดยให้สิทธิประโยชน์เพิ่มเติมเพื่อจูงใจให้เกิดกิจกรรมที่จะพัฒนาความสามารถในการแข่งขัน เช่น R&D, สิ่งแวดล้อม เป็นต้น
ส่งเสริมตามเขตพื้นที่ (Zones)	ส่งเสริมให้เกิดคลัสเตอร์อุตสาหกรรมใหม่ในภูมิภาค (New Regional Clusters)	■ ยกเลิกการส่งเสริมที่อิงกับเขตพื้นที่ (Zoning) ■ ส่งเสริมให้เกิดคลัสเตอร์อุตสาหกรรมใหม่ในแต่ละภาคหรือพื้นที่ชายแดน เพื่อสร้างการกระจุกตัวใหม่ ๆ ของการลงทุน
ส่งเสริมโดยเน้นการให้สิทธิประโยชน์ภาษี (Tax Incentives)	ส่งเสริมโดยเน้นการอำนวยความสะดวกให้เกิดการลงทุน (Facilitation)	■ เน้นอำนวยความสะดวกผ่านสิทธิประโยชน์ Non-tax และบริการที่ครบวงจร ■ ปรับปรุงกฎระเบียบ ลดอุปสรรคในการลงทุนเพื่อสร้างบรรยากาศการลงทุนที่ดี ■ ส่งเสริมและประสานงานเพื่อพัฒนาบุคลากรรองรับภาคอุตสาหกรรม ■ บูรณาการเครื่องมือสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ ในลักษณะ Package
ส่งเสริมการลงทุนในประเทศเป็นหลัก (Inbound)	ส่งเสริมการลงทุนทั้งในและต่างประเทศ (Inbound & Outbound)	■ ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการลงทุนไทยในต่างประเทศมากขึ้น เพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจไทย
การวัดผลจากมูลค่าคำขอ (Applications)	การวัดผลจากคุณค่าของโครงการลงทุน (Outcomes)	■ กำหนด KPI ที่ชัดเจน เพื่อสามารถวัดผลประโยชน์และความคุ้มค่าของการส่งเสริมการลงทุนได้

ที่มา: คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน พ.ศ. 2556

จะเห็นว่าแม้ทิศทางของนโยบายการส่งเสริมการลงทุนในช่วงหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ จะมีความชัดเจนและมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันได้ดีขึ้น ด้วยการส่งเสริมการลงทุนประเภทนวัตกรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าได้ดี รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการลงทุนกระจายไปในภูมิภาคผ่านการสร้างเขตเศรษฐกิจพิเศษตามเมืองที่มีศักยภาพในต่างจังหวัด อย่างไรก็ตามผลของนโยบายอาจไม่เห็นชัดเจนในระยะเวลาอันใกล้คงต้องใช้เวลาระยะหนึ่ง เพราะการสร้างโครงสร้าง

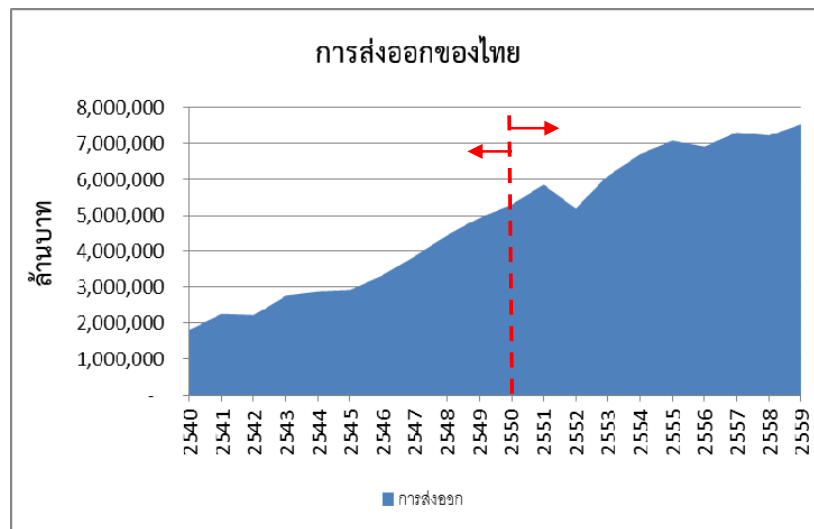
พื้นฐาน (infrastructure) และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ระบบขนส่ง ถนน เขตเศรษฐกิจพิเศษ สนามบิน และท่าเรือ เป็นต้น ต้องใช้เวลาในการดำเนินการทั้งสิ้น

4.2 สภาพทั่วไปของการค้าระหว่างประเทศ

โดยทั่วไปการค้าระหว่างประเทศประกอบด้วย 2 ด้าน คือ การส่งออกและการนำเข้า โดยการส่งออกจะเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ นอกจากนี้ยังช่วยให้ภาคการผลิตสามารถขยายกำลังการผลิตได้มากกว่าความต้องการบริโภคภายในประเทศ ทำให้ต้นทุนการผลิตลดลงจากการประหยัดจากขนาด (economies of scale) เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น และส่งผลดีกับธุรกิจเกี่ยวเนื่องให้ขยายตัวตามมา โดยเฉพาะในระยะ 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายซึ่งก็รวมทั้งประเทศไทยด้วย ต่างหันมาใช้นโยบายส่งเสริมการส่งออกเพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่การนำเข้าเป็นการใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้าและบริการจากต่างประเทศ ส่วนหนึ่งเป็นการนำเข้าสินค้าทุน เครื่องจักร อุปกรณ์ เพื่อนำมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการอีกต่อหนึ่ง ดังนั้นการนำเข้าจึงช่วยเพิ่มศักยภาพในการผลิตของประเทศด้วย นอกจากนี้ส่วนหนึ่งของการนำเข้าได้นำมาใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคอีกด้วย

การส่งออก

การส่งออกสินค้าของไทยมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องในระยะ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยเป็นการเพิ่มขึ้นกว่า 4 เท่าตัวในรอบ 20 ปี แม้จะมีการปรับตัวลดลงบ้างใน พ.ศ. 2552 โดยเป็นการปรับตัวลดลงประมาณร้อยละ 11.22 จากปีก่อนหน้า เนื่องจากการได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำจากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาและยุโรป ซึ่งเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญของไทยโดยประเทศเหล่านี้มีการชะลอการนำเข้าลง เมื่อพิจารณาเป็นช่วงก่อนและหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯใน พ.ศ. 2550 แล้วพบว่าภายหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย หรือวิกฤตต้มยำกุ้งใน พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2550 การส่งออกมีการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 11.70 ต่อปี เนื่องจากการเกิดวิกฤตต้มยำกุ้งใน พ.ศ. 2540 เป็นปัญหาภายในประเทศและประเทศอื่นในเอเชียเป็นหลัก อาทิ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เกาหลีใต้ เป็นต้น อย่างไรก็ตามประเทศคู่ค้าที่สำคัญ เช่น สหรัฐอเมริกา ยุโรป จีน และสิงคโปร์ เป็นต้น ประเทศเหล่านี้ยังมีเศรษฐกิจที่ดี ดังนั้นจึงมีการนำเข้าสินค้าจากไทยตามปกติ ในขณะเดียวกันภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้เปลี่ยนระบบอัตราแลกเปลี่ยนจากระบบตรึงราเงิน (basket of currencies) มาเป็นระบบลอยตัวแบบมีการจัดการ (managed float) ทำให้ค่าเงินบาทอ่อนค่าลงมากจาก 25 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ มาอยู่ที่ประมาณเฉลี่ยกว่า 40 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ ในอีกสี่ปีต่อมา ซึ่งส่งผลดีต่อการส่งออกของประเทศอีกทางหนึ่ง

ที่มา: ข้อมูลจากกระทรวงพาณิชย์ (2560)

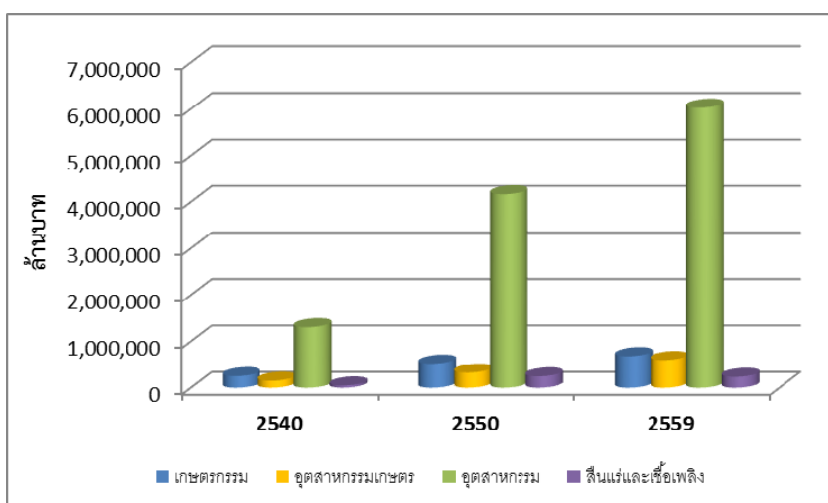
ภาพที่ 4.2 การส่งออกของไทย

อย่างไรก็ตามในระยะหลัง พ.ศ. 2550 การส่งออกของไทยมีการขยายตัวต่ำลง โดยมีการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4.49 ต่อปี และมีการขยายตัวติดลบในบางปี เช่น พ.ศ. 2552 อันเป็นผลมาจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกาและยุโรป รวมทั้งมีการติดลบอีกเล็กน้อยในบางปี เช่น ใน พ.ศ. 2556 ติดลบร้อยละ 2.44 และ พ.ศ. 2558 ติดลบร้อยละ 1.17 ตามลำดับ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากราคาสินค้าเกษตรและสินค้าโภคภัณฑ์ในตลาดโลกที่ยังไม่ฟื้นตัวและทรงตัวอยู่ในระดับต่ำ ประกอบกับราคาสินค้าส่งออกได้รับผลกระทบจากภาวะราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกตกต่ำในช่วง พ.ศ. 2558 ทำให้สินค้ากลุ่มที่ราคาเคลื่อนไหวตามราคาน้ำมันดิบ เช่น ผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียม เคมีภัณฑ์ปิโตรเคมี ยางพารา และผลิตภัณฑ์ยาง เป็นต้น มีราคาหดตัวตามไปด้วย (ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย 2558) นอกจากนี้ในระยะที่ผ่านมาโดยเฉพาะใน พ.ศ. 2558 ปริมาณสินค้าส่งออกลดลงหลายรายการอุปสงค์จากประเทศคู่ค้าที่ชะลอลง โดยเฉพาะประเทศจีนที่เป็นผู้นำเข้าสินค้าโภคภัณฑ์รายใหญ่ของโลกชะลอการนำเข้าลง รวมทั้งประเทศไทยยังคงมีข้อจำกัดในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อยกระดับการผลิตให้ทันกับรสนิยมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น สินค้าประเภทฮาร์ดดิสก์ไดรฟ์ (Hard Disk Drive) ซึ่งเป็นสินค้าส่งออกหลักของไทยหดตัวลงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งประเทศไทยต้องเผชิญกับการถูกตัดสิทธิพิเศษทางภาษี (GSP) จากกลุ่มประเทศยุโรปในทุกรายการสินค้าตั้งแต่วันที่ 2558 เป็นต้นมา ทำให้ความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทยในตลาดนี้ลดลง อย่างไรก็ตามการส่งออกของไทยเริ่มปรับตัวดีขึ้นใน พ.ศ. 2559 อันเป็นผลมาจากภาวะเศรษฐกิจโลกเริ่มฟื้นตัวและสอดคล้องกับอุปสงค์ต่างประเทศที่เพิ่มขึ้น และโดยเฉพาะใน พ.ศ. 2560 การส่งออกมีการขยายตัว

อย่างต่อเนื่องในช่วงครึ่งแรกของปี โดยการส่งออกขยายตัวในระดับประมาณร้อยละ 8 ซึ่งสะท้อนถึงการฟื้นตัวของการส่งออกที่ชัดเจนขึ้นนั่นเอง

โครงสร้างการส่งออก

โครงสร้างการส่งออกของประเทศไทยมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงจากในอดีต แม้ว่าสินค้าหลักๆ ยังคงเป็นกลุ่มเดิมประกอบด้วย เกษตรกรรม อุตสาหกรรมเกษตร อุตสาหกรรม และสินแร่และเชื้อเพลิง แต่อย่างไรก็ตามในระยะ 20 ปีที่ผ่านมาพบว่าสินค้าอุตสาหกรรมมีสัดส่วนสูงขึ้นอย่างชัดเจนจากประมาณร้อยละ 72 ใน พ.ศ. 2540 เป็นร้อยละ 79 ใน พ.ศ. 2559

ที่มา: กระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

ภาพที่ 4.3 โครงสร้างสินค้าออกของไทย

ในขณะที่อีกสามกลุ่มที่เหลือมีการขยายตัวแบบค่อยเป็นค่อยไปทำให้สัดส่วนในการส่งออกเล็กลง ยกเว้นกลุ่มสินแร่และเชื้อเพลิงที่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ซึ่งสอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศที่ภาคอุตสาหกรรมมีขนาดใหญ่ขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นไปตามนโยบายรัฐบาลที่ส่งเสริมให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศมากขึ้น เช่น อุตสาหกรรมยานยนต์ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ แผงวงจรไฟฟ้า เป็นต้น รวมทั้งความต้องการส่งออกของสินค้าอุตสาหกรรมมีการขยายตัวมากขึ้นด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีการพึ่งพาการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้นกว่าในอดีตที่ผ่านมา

ตลาดส่งออกที่สำคัญ

สำหรับตลาดส่งออกที่สำคัญของไทยใน พ.ศ. 2559 จากข้อมูลของกระทรวงพาณิชย์พบว่า กลุ่มประเทศสหรัฐอเมริกาและจีน ยังคงเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญอันดับต้นๆของไทย โดยมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน คือ ประมาณร้อยละ 11.4 และ ร้อยละ 11.0 รองลงมา ได้แก่ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และประเทศในกลุ่มอาเซียน ดังนี้

ตารางที่ 4.2 สัดส่วนตลาดส่งออกที่สำคัญของไทย พ.ศ. 2559

ประเทศ	มูลค่า (ล้านบาท)	ร้อยละ
สหรัฐอเมริกา	858,391.5	11.4
จีน	833,538.0	11.0
ญี่ปุ่น	718,354.8	9.5
ฮ่องกง	402,289.9	5.3
ออสเตรเลีย	361,457.2	4.8
มาเลเซีย	337,477.2	4.5
เวียดนาม	330,092.2	4.4
สิงคโปร์	288,800.3	3.8
อินโดนีเซีย	286,679.2	3.8
ฟิลิปปินส์	224,220.7	3.0
ประเทศอื่น ๆ	2,909,403.1	38.5

ที่มา: ข้อมูลจากกระทรวงพาณิชย์ (2560)

ทั้งนี้เมื่อพิจารณารายสินค้าพบว่าสินค้าออกสำคัญ 10 อันดับแรกใน พ.ศ. 2559 ส่วนใหญ่กระจุกตัวในกลุ่มสินค้าอุตสาหกรรมเป็นหลัก เช่น รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ อัญมณีและเครื่องประดับ เม็ดพลาสติก และแผงวงจรไฟฟ้า เป็นต้น (ดูรายละเอียดจากตารางที่ 4.3) ซึ่งสอดคล้องกับที่กล่าวมาข้างต้นว่าโครงสร้างการส่งออกของไทยมีการพึ่งพาสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้น และเป็นที่สังเกตว่ามีเพียงผลิตภัณฑ์ยางเท่านั้นที่เป็นสินค้าในกลุ่มเกษตรแปรรูป

ตารางที่ 4.3 สินค้าออกสำคัญ 10 อันดับแรก พ.ศ. 2559

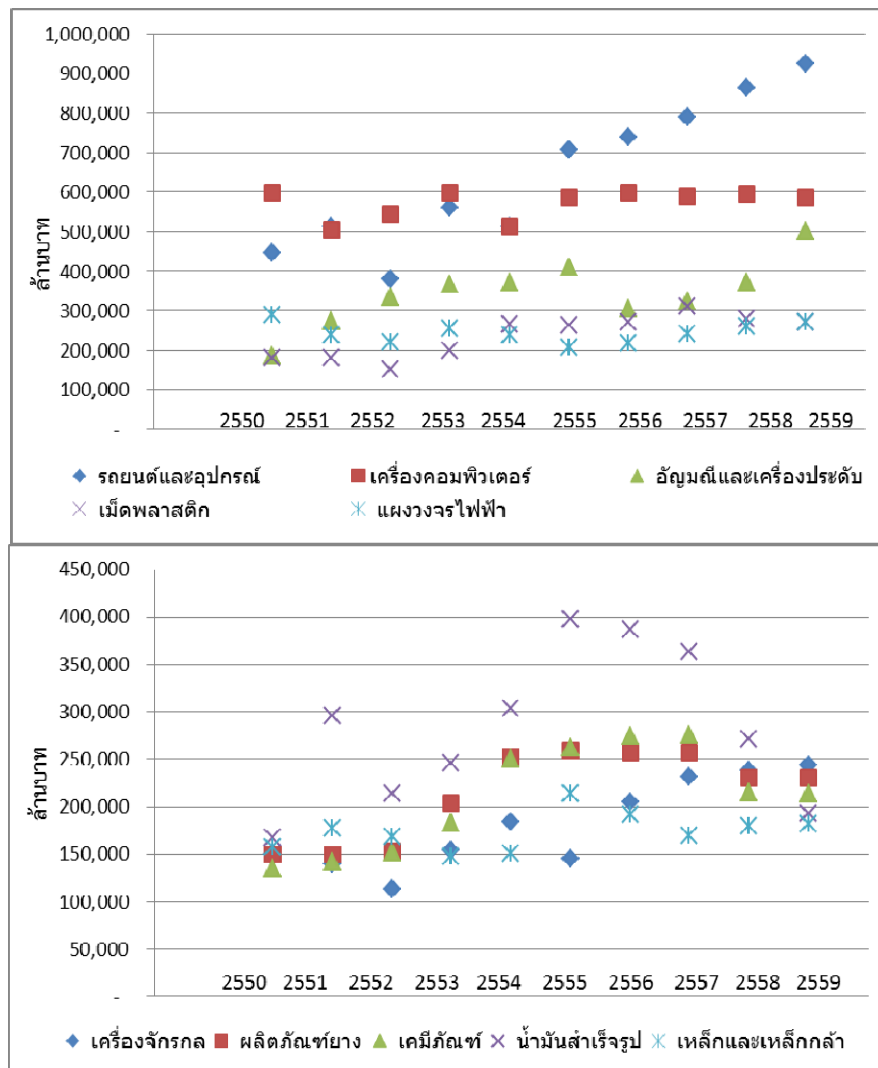
รายการ	มูลค่า (ล้านบาท)
รถยนต์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	923,377
เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	87,247.8
อัญมณีและเครื่องประดับ	501,124.1
เม็ดพลาสติก	270,501.7

แผงวงจรไฟฟ้า	270,330.5
เครื่องจักรกลและส่วนประกอบของเครื่องจักรกล	243,753.8
ผลิตภัณฑ์ยาง	230,554.0
เคมีภัณฑ์	213,622.2
น้ำมันสำเร็จรูป	193,280.8
เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์	181,831.9

ที่มา: ข้อมูลจากกระทรวงพาณิชย์ (2560)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการส่งออกตามประเภทธุรกิจ

เมื่อพิจารณาเงินทุนจากการส่งออกกระจายตามตามประเภทธุรกิจ พบว่าการส่งออก 10 อันดับแรกของไทยในระยะ 10 ปีที่ผ่านมามีการกระจุกตัวในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก เช่น รถยนต์และอุปกรณ์ เครื่องคอมพิวเตอร์ อัญมณีและเครื่องประดับ และน้ำมันสำเร็จรูป เป็นต้น จะมีสินค้าที่เชื่อมโยงกับภาคเกษตรบ้างบางรายการ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ยาง นอกจากนี้ในปีใดที่ราคาสินค้าเกษตรดี จะมีรายการส่งออกยางพาราและข้าวซึ่งเป็นสินค้าเกษตรติดใน 10 อันดับแรกของการส่งออกบ้าง จะเห็นว่าสินค้าหลักๆ ที่สร้างรายได้จากการส่งออกจะเป็นสินค้าในกลุ่มเดิม โดยรถยนต์และอุปกรณ์มีความโดดเด่นและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแสดงถึงการขยายตัวของตลาดส่งออก ส่วนเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นอันดับ 2 และการส่งออกทรงตัว อย่างไรก็ตามผลประโยชน์จากการส่งออกจะเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ และมีสัดส่วนของภาคเกษตรบ้าง สอดคล้องกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศที่ภาคอุตสาหกรรมมีขนาดใหญ่ขึ้น ในขณะที่ภาคเกษตรมีสัดส่วนลดลง ประกอบกับสินค้าเกษตรที่ส่งออกเป็นสินค้าขั้นปฐมและกึ่งแปรรูป จึงมีมูลค่าต่ำเมื่อเทียบกับสินค้าอุตสาหกรรม

ที่มา: ข้อมูลจากกระทรวงพาณิชย์

หมายเหตุ: สินค้าส่งออก 10 อันดับแรกของ พ.ศ. 2559

ภาพที่ 4.4 การส่งออกแบ่งตามประเภทธุรกิจ

ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายรัฐบาลในระยะที่ผ่านมาที่ต้องการให้ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม จึงส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเงินทุนจากการส่งออกแม้จะสร้างรายได้และการเติบโตทางเศรษฐกิจได้ดี แต่ก็มีความเสี่ยงของการกระจายผลประโยชน์ระหว่างประเภทธุรกิจและภาคการผลิตในประเทศ โดยภาคอุตสาหกรรมได้รับเงินทุนจากการส่งออกมากกว่าภาคเกษตรอย่างชัดเจน และนำไปสู่ความเสี่ยงของการกระจายรายได้ในระยะต่อไป สอดคล้องกับความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและงานศึกษาของพิริยะ ผลพิรุฬห์ และคณะ (2559) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศเพื่อลดความเสี่ยงและ

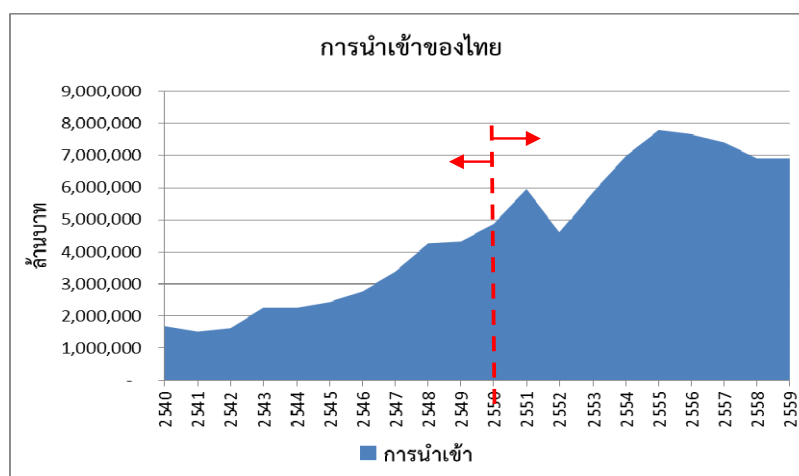
การเติบโตอย่างสมดุลสำหรับประเทศไทย พบว่า การค้าระหว่างประเทศอาจไม่ได้ช่วยลดความยากจนเสมอไป รวมทั้งมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายผลประโยชน์และการกระจายรายได้มากขึ้นอีก ส่วนหนึ่งเนื่องจากผู้มีรายได้สูงจะได้รับผลประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศมากกว่าผู้มีรายได้น้อย การที่การค้าระหว่างประเทศจะสามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้ในเวลาเดียวกันก็ลดความเหลื่อมล้ำนั้น รายได้จากการส่งออกจะต้องตกถึงมือของคนจนในสัดส่วนสูงนั่นเอง นอกจากนี้งานศึกษานี้ยังระบุว่าการเปิดเสรีทางการค้าที่ช่วยให้มูลค่าการค้าระหว่างประเทศสูงขึ้นนั้น อาจทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรเพิ่มขึ้นหรือลดลงก็ได้ ทั้งนี้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้จะลดลงเมื่อมีการยกระดับผลิตภาพการผลิต (productivity) ในภาคเกษตรให้สูงขึ้น จะทำให้รายได้ของเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงมีรายได้สูงขึ้น และลดความเหลื่อมล้ำของรายได้โดยรวมลง ดังนั้นประเทศไทยต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคโนโลยีในภาคเกษตรกรรมและลดกฎระเบียบทางการค้าอื่นๆ ในภาคบริการลง แทนที่จะไปทุ่มทรัพยากรกับภาคอุตสาหกรรมการผลิตที่ประเทศไทยไม่สามารถแข่งขันได้ดีในตลาดโลก

นอกจากนี้งานศึกษาของ พิริยะ ผลพิรุฬห์ และคณะ (2559) ยังให้ข้อเสนอแนะที่น่าสนใจว่า นโยบายการค้าควรสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจและลดความยากจนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยหันไปให้ความสำคัญกับการใช้นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ รวมทั้งสร้างโอกาสให้กับบุคคลต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นการสร้างงาน การศึกษา การเข้าถึงทางการเงิน และข้อมูลข่าวสารต่างๆ มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการค้า (Trade Facilitation) และให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการค้า (Trade-Related Information) แก่ผู้ประกอบการในท้องถิ่น พัฒนาการค้าชายแดนให้เป็นโอกาสของผู้ประกอบการรายย่อย และสร้างระบบของการเข้าถึงแหล่งสินเชื่อย่อยๆ รวมไปถึงการจัดตั้ง Export Processing Zone (EPZ) ในกลุ่มสินค้าเกษตรกรรมให้ครอบคลุมมากขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าการพัฒนาเศรษฐกิจในระยะที่ผ่านมา ภาคเกษตรกรรมมักถูกละเลยอยู่บ่อยครั้งและความช่วยเหลือที่ภาครัฐให้กับภาคเกษตรมักเป็นการอุดหนุนการผลิต การเงิน การรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรโดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย อาทิ การรับจำนำ และการประกันราคา เป็นต้น ส่วนการเพิ่มผลิตภาพการผลิตจะถูกนำมากล่าวถึงไม่มาก ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องใช้ระยะเวลาในการปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต การทำวิจัยและพัฒนา (R&D) หรือเป็นเรื่องของระยะยาวนั่นเอง โดยสรุปแล้วการค้าระหว่างประเทศนอกจากจะสร้างรายได้สู่ภาคเกษตรไม่มากแล้ว ประกอบกับการเพิ่มผลิตภาพการผลิตในภาคเกษตรก็ยังไม่มีความชัดเจนนัก จึงมีแนวโน้มที่เกษตรกรจะได้รับประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศโดยเปรียบเทียบต่ำกว่าภาคอุตสาหกรรม

การนำเข้า

สำหรับในระยะสองทศวรรษที่ผ่านมา การนำเข้าของไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยเป็นการเพิ่มขึ้นกว่า 4 เท่าตัวในรอบ 20 ปีเช่นเดียวกับการส่งออก และมีความผันผวนปรับตัวขึ้นลงตามภาวะเศรษฐกิจในแต่ละช่วง ในช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ ใน พ.ศ. 2550 การนำเข้าของไทยขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 10.66 ต่อปี สอดคล้องกับการส่งออกมีการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 11.70 ต่อปีดังกล่าว การนำเข้าส่วนหนึ่งสัมพันธ์กับการส่งออก เนื่องจากสินค้าเข้าประเภทวัตถุดิบและเครื่องจักรมีการผลิตเพื่อส่งออกด้วย อย่างไรก็ตามใน พ.ศ. 2541 การนำเข้ามีการปรับตัวลดลงกว่าร้อยละ 10 อันเป็นผลมาจากวิกฤตเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 ส่งผลให้เศรษฐกิจไทยหดตัวลงทั้งในภาคการผลิตและการบริโภค ประกอบกับค่าเงินบาทที่อ่อนค่าลงทำให้สินค้านำเข้ามีราคาแพงขึ้น จึงทำให้ความต้องการนำเข้าโดยรวมลดลง ส่วนในช่วงหลัง พ.ศ. 2550 นั้น การขยายตัวของการนำเข้าอยู่ที่ประมาณเฉลี่ยร้อยละ 7.15 ชะลอตัวลงเมื่อเทียบกับช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ การนำเข้ามีการปรับตัวลดลงมากในช่วง พ.ศ. 2551-2552 เนื่องจากเศรษฐกิจโลกที่ชะลอตัวลง และประเทศไทยมีการส่งออกลดลงดังกล่าวแล้วจากเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้า เช่น สหรัฐอเมริกาและยุโรปที่ประสบปัญหา ในช่วงดังกล่าวนี้เศรษฐกิจไทยมีการชะลอตัวลงเช่นกัน การนำเข้าสินค้าลดลงประมาณร้อยละ 23 โดยกลุ่มที่มีการปรับตัวลดลงมากที่สุด คือ เชื้อเพลิง และวัตถุดิบและกึ่งสำเร็จรูป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้านำเข้าเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมนั่นเอง หลังจากนั้นการนำเข้ามีการขยายตัวขึ้นและชะลออีกครั้งในช่วง พ.ศ. 2556-2559 อันเป็นผลมาจากการมูลค่าการนำเข้าเชื้อเพลิงลดลงจากราคาเชื้อเพลิงในตลาดโลกที่ปรับตัวลดลง ส่วนวัตถุดิบและสินค้าชั้นกลางปรับตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อย

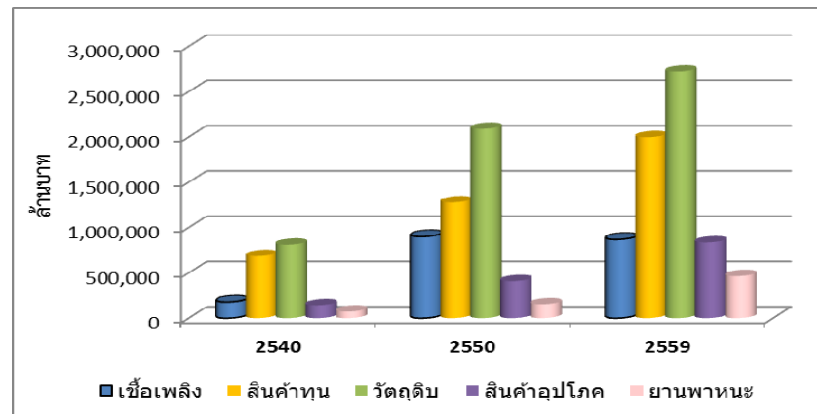

ที่มา: ข้อมูลจากกระทรวงพาณิชย์ (2560)

ภาพที่ 4.5 การนำเข้าของไทย

โครงสร้างการนำเข้า

โครงสร้างการนำเข้าของประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นการนำเข้าวัตถุดิบและกึ่งสำเร็จรูปเพื่อนำมาใช้ในอุตสาหกรรมที่ส่วนหนึ่งเป็นการผลิตเพื่อส่งออก รองลงมา ได้แก่ การนำเข้าสินค้าทุน เช่น เครื่องจักรอุปกรณ์ต่างๆที่ประเทศผลิตไม่ได้ หรือมีต้นทุนการผลิตสูง เป็นต้น อันดับรองลงมาอีก คือ เชื้อเพลิง สินค้าอุปโภคบริโภค และยานพาหนะ ทั้งนี้ส่วนใหญ่มีมูลค่าการนำเข้าเพิ่มขึ้นทุกกลุ่มตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการส่งออกของประเทศ ยกเว้นมูลค่าการนำเข้าเชื้อเพลิงใน พ.ศ. 2559 ปรับตัวลดลงจาก พ.ศ. 2550 เล็กน้อย อันเป็นผลจากราคาเชื้อเพลิงในตลาดโลกที่มีแนวโน้มปรับตัวลดลงในระยะหลังแม้ว่าปริมาณการนำเข้าจะเพิ่มขึ้น

ที่มา: กระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร

ภาพที่ 4.6 โครงสร้างสินค้านำเข้าของไทย

แหล่งนำเข้าสำคัญของไทย

สำหรับแหล่งนำเข้าสำคัญของไทยใน พ.ศ. 2559 พบว่าประเทศจีนนับเป็นแหล่งนำเข้าใหญ่ที่สุด โดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 21.6 รายการสินค้านำเข้า เช่น เครื่องจักรไฟฟ้าและส่วนประกอบ เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน เคมีภัณฑ์และพลาสติก ผักและผลไม้ เป็นต้น นอกจากนี้แหล่งนำเข้าสำคัญรองลงมาได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และมาเลเซีย ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 สัดส่วนแหล่งนำเข้าสำคัญของไทย พ.ศ. 2559

ประเทศ	มูลค่า (ล้านบาท)	ร้อยละ
จีน	1,490,905.6	21.6
ญี่ปุ่น	1,088,576.5	15.8
สหรัฐอเมริกา	427,366.3	6.2
มาเลเซีย	382,818.4	5.6

เกาหลีใต้	258,286.6	3.7
ไต้หวัน	252,529.1	3.7
สิงคโปร์	230,991.1	3.4
อินโดนีเซีย	224,424.6	3.3
สหรัฐอเมริกา	212,099.8	3.1
เยอรมนี	208,153.9	3.0
ประเทศอื่น ๆ	2,112,034.8	30.7

ที่มา: ข้อมูลจากกระทรวงพาณิชย์ (2560)

สำหรับสินค้าเข้าสำคัญของไทยประกอบด้วยสินค้าทุนเป็นส่วนใหญ่ เช่น เครื่องจักรและส่วนประกอบ เคมีภัณฑ์ แผงวงจรไฟฟ้า และโลหะและอัญมณี เป็นต้น โดยสินค้าทุนส่วนใหญ่ นำมาใช้ในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมและส่งออก

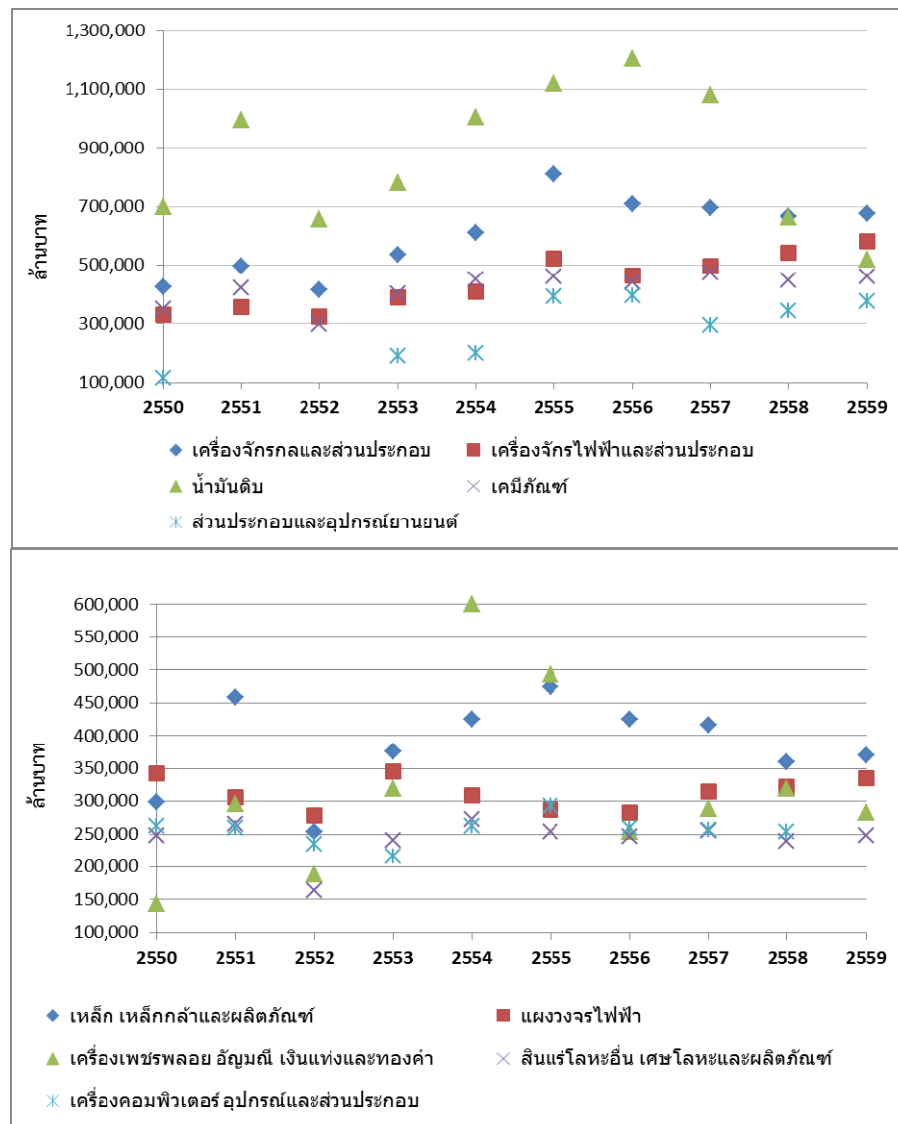
ตารางที่ 4.5 สินค้าเข้าสำคัญ 10 อันดับแรก พ.ศ. 2559

รายการ	มูลค่า (ล้านบาท)
เครื่องจักรกลและส่วนประกอบ	675,708.9
เครื่องจักรไฟฟ้าและส่วนประกอบ	581,850.8
น้ำมันดิบ	520,886.5
เคมีภัณฑ์	460,226.3
ส่วนประกอบและอุปกรณ์ยานยนต์	375,947.3
เหล็ก เหล็กกล้าและผลิตภัณฑ์	369,879.3
แผงวงจรไฟฟ้า	335,530.4
เครื่องเพชรพลอย อัญมณี เงินแท่งและทองคำ	283,050.5
สินแร่โลหะอื่น ๆ เศษโลหะและผลิตภัณฑ์	247,416.3
เครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้าน	238,717.9

ที่มา: ข้อมูลจากกระทรวงพาณิชย์ (2560)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการนำเข้าตามประเภทธุรกิจ

เมื่อพิจารณาการนำเข้าสินค้ากระจายตามประเภทธุรกิจ พบว่าการนำเข้าสินค้า 10 อันดับแรกของไทยในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา มีการกระจุกตัวในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก เช่น เครื่องจักรกลและส่วนประกอบ เครื่องจักรไฟฟ้าและส่วนประกอบ น้ำมันดิบ เคมีภัณฑ์ เหล็ก เหล็กกล้า เครื่องเพชรพลอย อัญมณี และแผงวงจรไฟฟ้า เป็นต้น

ที่มา: ข้อมูลจากกระทรวงพาณิชย์

ภาพที่ 4.7 การนำเข้าแบ่งตามประเภทธุรกิจ

การนำเข้าโดยส่วนใหญ่เป็นสินค้าทุนและวัตถุดิบที่นำเข้ามาเพื่อการผลิตสินค้าและบริการทั้งที่ใช้บริโภคในประเทศและการส่งออก ทั้งนี้สินค้านำเข้าเกือบทั้งหมดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามการขยายตัวของเศรษฐกิจและการส่งออกเป็นหลัก ยกเว้นสินค้าบางรายการที่มีความผันผวน เช่น การนำเข้าน้ำมันดิบที่มูลค่าการนำเข้าผันผวนตามราคาน้ำมันในตลาดโลก ในช่วง พ.ศ. 2553-2556 ที่ราคาน้ำมันดิบในตลาดโลกปรับตัวสูงขึ้นมูลค่าการนำเข้าก็จะสูงตามไปด้วย นอกจากนี้สินค้าโภคภัณฑ์บางรายการ เช่น เหล็ก และทองคำนั้น ราคาที่มีความผันผวนตามราคาในตลาดโลกเช่นกัน และเป็นที่น่าสังเกตว่ารายการสินค้าส่งออกและนำเข้าของไทยส่วนหนึ่งจะเป็นสินค้าในกลุ่มเดียวกัน เพราะ

เป็นการนำเข้ามาผลิตแล้วส่งออก เช่น ประเทศไทยนำเข้าน้ำมันดิบเพื่อมากลั่นแล้วส่งออกเป็นน้ำมันสำเร็จรูป หรือนำเข้าเครื่องเพชรพลอย อัญมณี เพื่อมาทำเครื่องประดับแล้วส่งออก หรือนำเข้าส่วนประกอบและอุปกรณ์ยานยนต์เพื่อมาใช้ในอุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์และส่งออก เป็นต้น โดยสรุปแล้วในรอบระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา รายการสินค้านำเข้า 10 อันดับแรกแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลง เพราะโครงสร้างอุตสาหกรรมการผลิต การบริโภค และการส่งออกมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนักส่วนใหญ่จะมีลักษณะใกล้เคียงเดิม

4.3 สภาพทั่วไปของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ

การลงทุนจากต่างประเทศนับเป็นอีกช่องทางหนึ่ง ที่นำเงินทุนจากต่างประเทศไหลเข้ามาสู่ระบบเศรษฐกิจ และมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ เช่นเดียวกับการค้าระหว่างประเทศ โดยทั่วไปประเทศกำลังพัฒนาซึ่งก็รวมทั้งประเทศไทยด้วย มักต้องพึ่งพาเงินทุนจากต่างประเทศ เพราะขาดแคลนเงินออมจากการที่ประชาชนมีรายได้ต่ำในขณะที่ประเทศต้องลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีใหม่ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเงินออมและเงินลงทุน (saving and investment gap) เงินออมไม่เพียงพอที่จะใช้ลงทุนภายในประเทศและต้องอาศัยเงินทุนจากต่างประเทศเข้ามาเสริมการลงทุน รวมทั้งเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศยังช่วยขยายฐานการผลิตและการจ้างงานในประเทศอีกด้วย อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าเม็ดเงินลงทุนจากต่างประเทศที่เข้ามาส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ดังนั้นมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิตของประเทศ จากภาคเกษตรสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาอุตสาหกรรมจากการอาศัยสินค้าที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานสู่สินค้าที่มีระดับเทคโนโลยีที่สูงขึ้น และมีการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเหล่านี้มากขึ้น อาทิ ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ เครื่องใช้ไฟฟ้าและยานยนต์ เป็นต้น ซึ่งล้วนเริ่มมาจากการลงทุนของบริษัทข้ามชาติในสัดส่วนสูง ทั้งนี้การขยายตัวของการลงทุนดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการส่งเสริมการลงทุนของภาครัฐ โดยการให้สิทธิประโยชน์ต่างๆ เช่น การยกเว้นภาษีอากรในระยะแรก และสิทธิพิเศษอื่นๆอีกหลายประการเพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ

โดยทั่วไปรูปแบบของการเข้ามาของเงินทุนจากต่างประเทศที่สำคัญมี 2 รูปแบบ คือ การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment: FDI) หมายถึง การลงทุนที่ผู้ลงทุนต่างประเทศเข้ามาลงทุนโดยมีส่วนเป็นเจ้าของ และมีส่วนร่วมในการควบคุมจัดการในกิจการ 2) การลงทุนโดยอ้อมหรือการลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศ (Foreign Portfolio Investment: FPI) หมายถึง การลงทุนที่ต่างชาติเข้ามาลงทุนโดยการซื้อหลักทรัพย์ เช่น ตราสารทุน ตราสารหนี้ พันธบัตร ตัวเงิน เครื่องมือทางการเงินอื่นๆ และตราสารอนุพันธ์ เป็นต้น

โดยในส่วนนี้จะกล่าวถึงภาพรวมของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของไทยในสองทศวรรษที่ผ่านมา พบว่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มขึ้นประมาณ 3 เท่าในรอบ 20 ปี สำหรับในช่วงภายหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย หรือวิกฤตต้มยำกุ้งใน พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2550 การลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องเฉลี่ยประมาณร้อยละ 7.6 ต่อปี ส่วนในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐฯ พ.ศ. 2550 พบว่าการขยายตัวของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศชะลอลงมาอยู่ที่เฉลี่ยร้อยละ 4.7 ต่อปี และการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในช่วงนี้ค่อนข้างมีความผันผวนเมื่อเทียบกับช่วงก่อนหน้านี้ โดยเฉพาะภายหลัง พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ อาทิ ปัจจัยความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศทำให้นักลงทุนขาดความเชื่อมั่น ภาวะเศรษฐกิจและการค้าโลกที่ยังชะลอตัว รวมทั้งการแข่งขันดึงดูดการลงทุนของประเทศต่างๆ เป็นต้น ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นประเทศไทยมีการปรับอัตราค่าจ้างขั้นต่ำเป็น 300 บาทต่อวัน⁴ ทำให้บางธุรกิจมีการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่มีต้นทุนค่าจ้างแรงงานต่ำกว่า เช่น เวียดนาม และ กัมพูชา

ในระยะหลังโดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา อัตราการขยายตัวของการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของไทยมีแนวโน้มลดลง เมื่อเปรียบเทียบกับทศวรรษก่อนหน้านี้ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการแข่งขันการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศของประเทศอื่นดังกล่าว อาทิ จีน อินเดีย และ เวียดนาม เป็นต้น นอกจากนี้ยังเกิดจากสภาพสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ที่เสื่อมถอยลงในประเทศไทย เช่น ค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้นจากการปรับอัตราค่าจ้างขั้นต่ำแบบก้าวกระโดดในระยะที่ผ่านมา และการเกิดความไม่สงบทางการเมืองภายในประเทศทำให้นักลงทุนขาดความเชื่อมั่นที่จะเข้ามาลงทุน ในขณะที่ประเทศอื่นในภูมิภาคเดียวกันก็มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า มีปัจจัยดึงดูดด้านทรัพยากรที่ไม่ต่างกันแต่มีค่าจ้างแรงงานที่ถูกกว่า รวมทั้งมีนโยบายและมาตรการในการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศเช่นเดียวกัน (Layman's Economics 2016)

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ต่างมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของไทยที่ชะลอตัวลงในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความสามารถในการแข่งขันที่ลดลงในหลายอุตสาหกรรม เช่น อิเล็กทรอนิกส์ สิ่งทอ และการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้น (labor intensive) ทั้งหลาย จากค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้นแต่ประสิทธิภาพการผลิตเพิ่มขึ้นอย่างเชื่องช้า ทำให้ต้นทุนการผลิตโดยเปรียบเทียบสูงขึ้น ประกอบกับสถานการณ์น้ำท่วมใหญ่

⁴ เริ่มบังคับใช้อย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน 2555 ใน 7 จังหวัดนำร่อง และในจังหวัดอื่นๆ ที่เหลือทั่วประเทศ ตั้งแต่มกราคม 2556 เป็นต้นไป (ดูรายละเอียดในการประกาศอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ ฉบับที่ ๗ ของกระทรวงแรงงาน)

ใน พ.ศ. 2554 และเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองที่มีการประท้วงรัฐบาลใน พ.ศ. 2556 ล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ต่างชาติขาดความเชื่อมั่นที่จะเข้ามาลงทุนในประเทศไทย และมีบริษัทข้ามชาติย้ายฐานการผลิตออกจากประเทศไทยจำนวนมาก โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2554 เช่น บจก. โตชิบา สโตเรจ ดีไวซ์ (ประเทศไทย) จำกัด ย้ายสายการผลิตฮาร์ดดิสก์ที่อยู่ในประเทศไทยทั้งหมดไปประเทศฟิลิปปินส์ บจก.โตชิบา (ประเทศไทย) ได้ย้ายสายการผลิตโทรทัศน์ทั้งหมดไปยังโรงงานในประเทศมาเลเซีย บจก.นิคอน ผู้ผลิตกล้องรายใหญ่ได้ขยายไลน์การผลิตชิ้นส่วนกล้อง DSL บางส่วนจากไทยไปประเทศลาว และบจก.แอลจี อิเล็กทรอนิกส์ (ประเทศไทย) ย้ายฐานการผลิตโทรทัศน์จากไทยไปประเทศเวียดนาม เป็นต้น นอกจากนี้ผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจากการขาดแคลนแรงงานและค่าจ้างแรงงานที่สูงในไทย เช่น กลุ่มอุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่ม (การ์เมนต์) ได้ออกไปลงทุนในกลุ่มประเทศ CLMVI (กัมพูชา ลาว เมียนมา เวียดนาม อินโดนีเซีย) เช่นกัน เพื่อใช้แรงงานในประเทศเพื่อนบ้านที่มีค่าจ้างแรงงานต่ำกว่า (ที่มา: หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ 2559) และการย้ายฐานการผลิตของบริษัทข้ามชาติออกจากประเทศไทย ได้ส่งผลกระทบต่อมูลค่าการส่งออกของไทยให้หดตัวลง เนื่องจากบริษัทเหล่านี้ผลิตเพื่อส่งออกด้วย อย่างไรก็ตามการปรับเปลี่ยนนโยบายของรัฐบาลที่มีทิศทางชัดเจนขึ้น ทั้งนโยบายประเทศไทย 4.0 และนโยบายส่งเสริมการลงทุน น่าจะเป็ผลบวกต่อการดึงดูดเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของไทย โดยเฉพาะนักลงทุนญี่ปุ่นให้ความสนใจมากที่จะเข้ามาลงทุนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก (อีอีซี) (ที่มา: <https://www.thairath.co.th/content/1063347>)

เมื่อพิจารณารายประเทศที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทย พ.ศ. 2559 พบว่า ประเทศญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนโดยตรงในประเทศไทยมากที่สุด โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมที่เป็นเป้าหมายการลงทุน ได้แก่ อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมยานยนต์และชิ้นส่วน เป็นต้น รองลงมา ได้แก่ สิงคโปร์ ฮองกง จีน และสหรัฐอเมริกา

ตารางที่ 4.6 เงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศจำแนกตามประเทศ 5 อันดับแรกใน พ.ศ. 2559

ประเทศ	มูลค่า (ล้านบาท)
1. ญี่ปุ่น	117,685.14
2. สิงคโปร์	67,083.72
3. ฮองกง	38,985.13
4. จีน	37,838.76
5. สหรัฐอเมริกา	14,371.31

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2560)

เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มประเทศยุโรปมีเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในประเทศไทย ลดลงไปมาก และไม่ปรากฏใน 5 อันดับแรก ส่วนหนึ่งเพราะมีการเคลื่อนย้ายเงินลงทุนออกจำนวนมาก รวมกันถึง 155,720.66 ล้านบาทในปี 2559 โดยประเทศเนเธอร์แลนด์และฝรั่งเศสมีการเคลื่อนย้ายเงินลงทุนออกมากที่สุด ส่วนหนึ่งมาจากสภาพเศรษฐกิจของยุโรปยังไม่ฟื้นตัวดี บริษัทแม่ในหลายประเทศมีการถอนเงินลงทุนจากเอเชียเพื่อปรับสภาพคล่องในภาพรวมให้ดีขึ้น และเงินทุนใหม่ที่จะเข้ามาลงทุนมีจำกัด นอกจากนี้จากการที่สหภาพยุโรป (EU) ระงับการลงทุนในข้อตกลงการเป็นหุ้นส่วนหรือความร่วมมือระหว่างกันในระดับรัฐบาลกับประเทศไทย โดยมีมติออกมาเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2557 ที่กรุงลักเซมเบิร์ก ด้วยการระงับการมาเยือนไทยอย่างเป็นทางการ พร้อมกับไม่ลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยการเป็นหุ้นส่วนและความร่วมมือระหว่างกัน (Partnership & Cooperation Agreement: PCA) จนกว่าประเทศไทยจะมีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งจะส่งผลให้การวางรากฐานความร่วมมือด้านเศรษฐกิจและการลงทุนต้องชะลอออกไป

สำหรับเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศจำแนกตามประเภทธุรกิจในประเทศไทยใน พ.ศ. 2559 พบว่าธุรกิจที่ต่างชาติเข้ามาลงทุนมากที่สุด ได้แก่ ภาคการผลิต อย่างไรก็ตามภาคการผลิตแม้ว่าจะครองอันดับหนึ่ง แต่ก็ได้รับความสนใจลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงสี่ปีที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเป็นผลจากค่าจ้างแรงงานที่ปรับตัวสูงขึ้น และมีการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศเพื่อนบ้านดังกล่าวมาแล้ว รองลงมา คือ อสังหาริมทรัพย์ การเงินและการประกันภัย ที่พักโรงแรมและบริการด้านอาหาร ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 เงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศจำแนกตามประเภทธุรกิจในประเทศไทย
4 อันดับแรกใน พ.ศ. 2559

ประเภทธุรกิจ	มูลค่า (ล้านดอลลาร์ สหรัฐ.)
1. การผลิต	1,446.50
2. อสังหาริมทรัพย์	1,427.67
3. การเงินและการประกันภัย	946.43
3. ที่พักโรงแรมและบริการด้านอาหาร	763.82

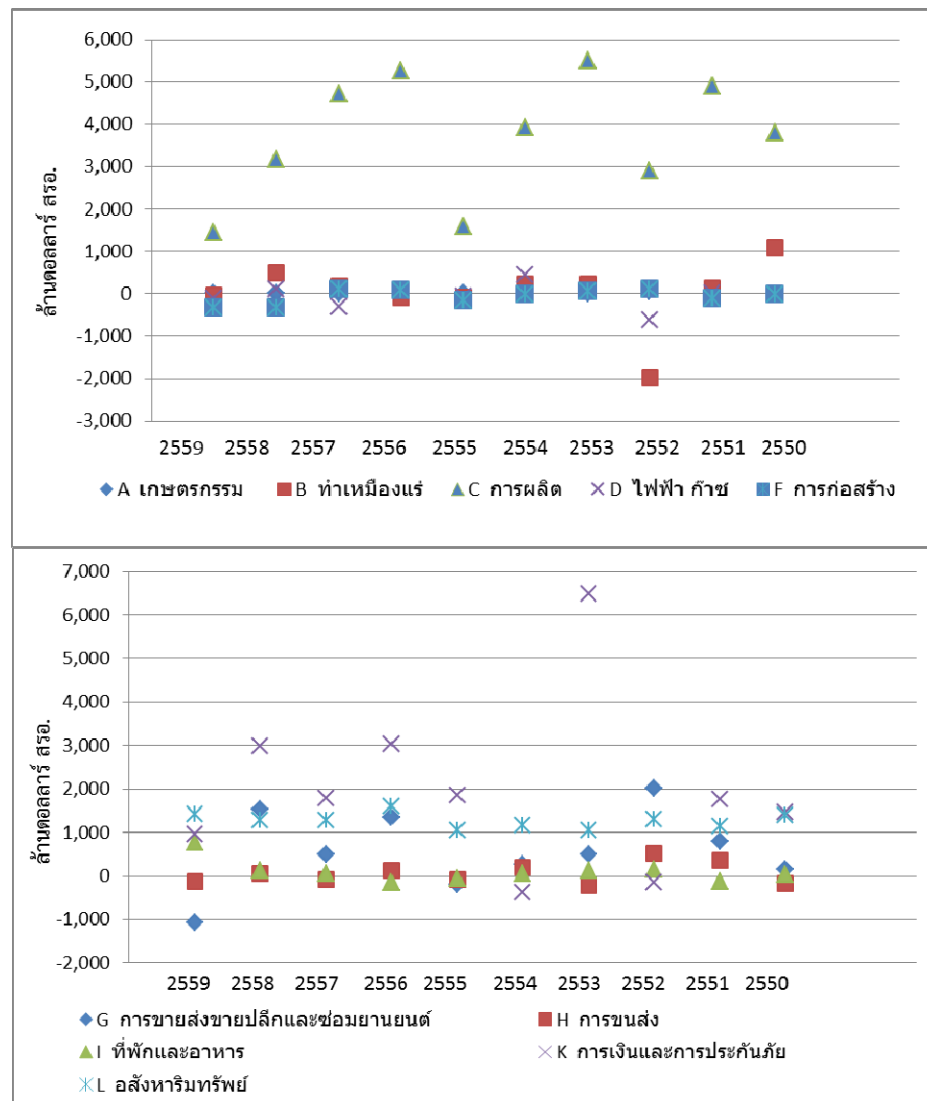
ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2560)

อย่างไรก็ตามพบว่าหลายประเภทธุรกิจที่มีเงินลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศเป็นลบใน พ.ศ. 2559 จากการที่มีเงินเคลื่อนย้ายออกมากกว่าเคลื่อนย้ายเข้า เช่น ธุรกิจการขนส่งและการขายปลีก การซ่อมยานยนต์และจักรยานยนต์ การผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้า การผลิตคอมพิวเตอร์ อิเล็กทรอนิกส์

และอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากความน่าสนใจลงทุนในประเทศไทยเริ่มลดลงจากต้นทุนค่าจ้างแรงงานที่สูงขึ้นนั่นเอง

การกระจายการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศตามประเภทธุรกิจ

เมื่อพิจารณาการลงทุนโดยตรงจากประเทศของไทยในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา โดยพิจารณาจากการกระจายการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศตามประเภทธุรกิจ เพื่อให้ทราบถึงภาคเศรษฐกิจที่ได้รับประโยชน์จากการลงทุนดังกล่าว ผลการศึกษาสามารถแสดงได้ดังภาพ

ที่มา: ข้อมูลจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ภาพที่ 4.8 การกระจายการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศตามประเภทธุรกิจ

ผลการศึกษาการกระจายตัวของกลุ่มธุรกิจที่ได้รับประโยชน์จากการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ พบว่าการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของไทยส่วนใหญ่มีการกระจุกตัวในบางธุรกิจสูง เช่น ภาคการผลิต หรืออุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูงและใช้เงินลงทุนค่อนข้างมาก ซึ่งประกอบด้วย การผลิตยานยนต์ รถพ่วงและรถกึ่งพ่วง การผลิตเครื่องจักรและเครื่องมือ รวมทั้งอุตสาหกรรมอาหาร นอกจากนี้ร่องลงมา ได้แก่ กิจกรรมทางการเงินและการประกันภัย อสังหาริมทรัพย์ และการขายส่ง และการขายปลีก การซ่อมยานยนต์และจักรยานยนต์ เป็นต้น จะเห็นว่าผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ จะเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องโดยเฉพาะธุรกิจต้นน้ำที่จะเป็นผู้จัดหาวัตถุดิบเข้าสู่กระบวนการผลิต และลูกจ้างที่ได้รับการจ้างงานในกิจกรรมเหล่านี้ รวมทั้งการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ผู้ประกอบการไทย อย่างไรก็ตามเนื่องจากธุรกิจเหล่านี้ใช้เทคโนโลยีสูง หรือเป็นแบบใช้ทุนเข้มข้น (capital intensive) ทำให้แรงงานที่ได้รับการจ้างงานมีจำนวนไม่มากนัก และเป็นแรงงานประเภทฝีมือ (skilled labor) และแรงงานกึ่งฝีมือ (semi-skilled labor) เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ในกลุ่มอสังหาริมทรัพย์และกลุ่มอาหารที่มีการจ้างแรงงานไร้ฝีมือ (unskilled labor) มากกว่ากลุ่มอื่น และส่วนใหญ่เป็นแรงงานในเมืองมากกว่าแรงงานในชนบทรวมทั้งแรงงานต่างด้าว

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าผลประโยชน์จากการลงทุนโดยตรงจากประเทศมีการกระจายแบบเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียม เนื่องจากมีการกระจุกตัวในบางประเภทธุรกิจดังกล่าว ทำให้ผู้ได้รับประโยชน์อยู่ในวงจำกัด โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับประโยชน์จะเป็นกลุ่มแรงงานที่มีความรู้ความสามารถและมีรายได้ดีเป็นส่วนใหญ่ แรงงานไร้ฝีมือและแรงงานในภาคชนบทจะได้รับประโยชน์ไม่มากนัก หรือ สอดคล้องกับงานศึกษาของ ชัยรินทร์ ธรรมอมรพงศ์ (2557) ที่ระบุว่า การลงทุนทางตรงจากต่างประเทศหรือ FDI และการลงทุนทางอ้อมจากต่างประเทศ หรือ FPI ล้วนส่งผลให้รายได้ของประเทศเพิ่มขึ้น แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าคนรวย หรือนายทุนเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์มากที่สุด ส่วนเกษตรกรหรือผู้ใช้แรงงานกลับได้รับผลประโยชน์จากเรื่องดังกล่าวน้อย

4.4 สภาพทั่วไปของการลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศ

การลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศ (Foreign Portfolio Investment: FPI) มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มขึ้นประมาณ 2 เท่าในรอบ 20 ปี สำหรับในช่วงภายหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย หรือ วิกฤตต้มยำกุ้งใน พ.ศ. 2540 จนถึง พ.ศ. 2550 การลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศมีการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 1.5 ต่อปี เนื่องจากหลังวิกฤตต้มยำกุ้งสถานการณ์เศรษฐกิจของไทยและตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยอยู่ในภาวะตกต่ำติดต่อกันหลายปี

จึงไม่ได้รับความสนใจจากนักลงทุนต่างชาติเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาหรือหลังปี 2550 การลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศมีการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 7.1 ต่อปี สูงขึ้นจากช่วงก่อนหน้านี้อย่างชัดเจน โดยในช่วง พ.ศ. 2550-2555 แต่เป็นการขยายตัวในอัตราที่ต่ำและทรงตัวอยู่ประมาณ 3 ล้านล้านบาท อย่างไรก็ตามในระยะหลังนับจาก พ.ศ. 2556 เป็นต้นมามีเงินจากต่างประเทศไหลเข้ามาลงทุนในหลักทรัพย์ของไทยมากขึ้นอย่างชัดเจน และมีความผันผวนตามภาวะตลาดหลักทรัพย์ในแต่ละช่วงเวลา โดยเฉพาะจากกลุ่มประเทศยุโรป สิงคโปร์ และสหรัฐอเมริกา มีการขยายเม็ดเงินลงทุนเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น อันเป็นไปตามการฟื้นตัวของตลาดหุ้นไทยและตลาดหุ้นในภูมิภาค

เมื่อพิจารณาการเคลื่อนไหวของดัชนีราคาตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่าตลาดหุ้นไทยเริ่มฟื้นตัว หลังจากที่ถูกต่ำจากการเกิดวิกฤตการเงินในสหรัฐอเมริกาและยุโรป และมีแนวโน้มเป็นขาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการใช้มาตรการผ่อนคลายเชิงปริมาณ (Quantitative Easing: QE) ของสหรัฐอเมริกา และการปรับพอร์ตการลงทุนของกองทุนต่างๆ ที่ลดการลงทุนในสหรัฐและยุโรปลง หันมาเพิ่มน้ำหนักการลงทุนในเอเชียมากขึ้น เพราะภูมิภาคเอเชียได้รับผลกระทบจากวิกฤตการเงินครั้งนี้ไม่มาก จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ดึงดูดการลงทุนเข้าสู่ไทยมากขึ้นด้วย

ที่มา: ดัดแปลงจาก <http://www.setmonitor.com/@ittikorns/D9D296>

ภาพที่ 4.9 การเคลื่อนไหวของดัชนีราคาตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

สำหรับยอดคงค้างเงินลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศของไทย จำแนกตามประเทศ 5 อันดับแรกใน พ.ศ. 2559 พบว่าสหราชอาณาจักรมียอดคงค้างเงินลงทุนในหลักทรัพย์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ เบลเยียม และฮ่องกง

ตารางที่ 4.8 ยอดคงค้างเงินลงทุนในหลักทรัพย์จากต่างประเทศของไทยจำแนกตามประเทศ
5 อันดับแรกใน พ.ศ. 2559

ประเทศ	มูลค่า (ดอลลาร์ สรอ.)
1. สหราชอาณาจักร	44,097.87
2. สหรัฐอเมริกา	26,423.92
3. สิงคโปร์	23,106.27
4. เบลเยียม	12,309.13
5. ฮอลแลนด์	6,129.30

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

โดยสรุป ผลของความเหลื่อมล้ำของการกระจายผลประโยชน์จากการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศในระยะที่ผ่านมา เกิดจากเหตุผลสำคัญสองประการ ได้แก่ **ประการแรก** เกิดจากระบบตลาดทุนนิยม ที่การใช้ทรัพยากรการผลิตจะถูกจัดสรรจากอุปสงค์ อุปทาน และการสร้างกำไรของธุรกิจ เมื่อนานาประเทศมีการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับสูงขึ้น ความต้องการสินค้าอุตสาหกรรมมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเร็วกว่าสินค้าเกษตรและสินค้าขั้นปฐม ดังนั้นผู้ผลิตจึงขยายการผลิตตามความต้องการของตลาด ดังนั้นตลาดสินค้าอุตสาหกรรมจึงมีการเติบโตอย่างรวดเร็วในระยะหลัง **ประการที่สอง** เกิดจากนโยบายรัฐบาลที่ไทยต้องการพัฒนาประเทศให้ก้าวสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม โดยมีการส่งเสริมการผลิตในภาคอุตสาหกรรมผ่านนโยบายส่งเสริมการลงทุนต่างๆ ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมขาดการปรับปรุงผลิตภาพการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเท่าที่ควร รวมทั้งความช่วยเหลือที่รัฐบาลให้กับเกษตรกรมักจะเป็นการช่วยเหลือในระยะสั้นมากกว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มในระยะยาว ภาคเกษตรกรรมจึงเข้าถึงผลประโยชน์จากการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศได้น้อย

4.5 ปัญหาและอุปสรรคของการค้าระหว่างประเทศ

สืบเนื่องจากพัฒนาการการค้าระหว่างประเทศของไทยในระยะที่ผ่านมา แม้จะมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องก็ตาม แต่ในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจสหรัฐก็อยู่ในระดับต่ำกว่าในช่วงก่อนหน้านี้ ซึ่งสะท้อนถึงความน่าสนใจและความสามารถในการแข่งขันที่ลดลงนั่นเอง ทั้งนี้การค้าระหว่างประเทศประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การนำเข้าและส่งออก โดยทั่วไปรัฐบาลของประเทศต่างๆ มักจะให้ความสนใจกับการส่งออกมากกว่าการนำเข้า ซึ่งก็รวมทั้งประเทศไทยด้วย เพราะการส่งออกนับเป็นแหล่ง

รายได้ที่สำคัญแหล่งหนึ่ง รวมทั้งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และส่งผลกับประชากรในประเทศจำนวนมาก อย่างไรก็ตามแม้การนำเข้าจะถูกมองในอันดับรองลงมาก็ตาม แต่ก็มีความสำคัญเช่นกันเพราะการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศสัดส่วนใหญ่ก็เพื่อการผลิตภายในประเทศ เช่น เครื่องจักร อุปกรณ์ และวัตถุดิบ ดังนั้นในส่วนนี้จะกล่าวถึงปัญหาสำคัญที่ผู้ส่งออกและผู้นำเข้าต้องเผชิญ ดังนี้

โดยภาพรวมของปัญหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าปัญหาส่วนใหญ่มักเกิดจากผู้ประกอบการโดยเฉพาะรายย่อยที่ขาดประสบการณ์ โดยสามารถแบ่งปัญหาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ปัญหาที่เกิดจากภายในประเทศ เช่น ด้านการผลิตสินค้า ด้านการตลาด และนโยบายของรัฐบาล ยกตัวอย่างปัญหาด้านการผลิตที่พบในสินค้าเกษตร ได้แก่ สินค้ามีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน ขาดการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าโดยการแปรรูปตามมาตรฐานสากล เกษตรกรจำนวนหนึ่งยังขาดแคลนทั้งเงินทุน เทคโนโลยีที่เหมาะสม และข้อมูลข่าวสารความรู้ทางการตลาด เป็นต้น นอกจากนี้ในด้านการตลาดเกิดจากระบบการจำหน่ายสินค้าในประเทศมีห่วงโซ่อุปทานที่ยาว การจำหน่ายผ่านคนกลางมากเกินไป ทำให้ราคาสินค้าสูงจากการเพิ่มกำไรในแต่ละธุรกรรม และขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ต่างประเทศได้ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าไทยอย่างครบถ้วน ส่วนปัญหาที่เกิดจากภายนอกประเทศ เช่น การกีดกันทางการค้าทั้งการกีดกันจากภาษีอากรและมิใช่ภาษีอากร อย่างไรก็ตามจากกระแสการเปิดเสรีทางการค้าและการเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ที่กำหนดให้ประเทศสมาชิกลดอุปสรรคการค้าจากภาษีอากรลง ประเทศต่างๆจึงหันมาใช้การกีดกันทางการค้าโดยใช้อุปสรรคที่มิใช่ภาษีอากรกันมากขึ้น นอกจากนี้ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้ประกอบการต้องเผชิญกับความเสี่ยง คือ ราคาสินค้าหลายชนิดโดยเฉพาะสินค้าโภคภัณฑ์ต้องอิงราคาตลาดโลก และเมื่อราคาตลาดโลกมีความผันผวนจะทำให้การวางแผนและการบริหารจัดการมีความยากลำบาก ประกอบกับอัตราแลกเปลี่ยนก็มีความผันผวนเช่นเดียวกัน ผู้ประกอบการอาจต้องป้องกันความเสี่ยง ซึ่งในส่วนนี้จะทำให้ต้นทุนสูงขึ้น

นอกจากนี้หากพิจารณาในแต่ละด้าน คือ การส่งออกและการนำเข้า มีรายละเอียดดังนี้

ด้านการส่งออก

ปัญหาส่วนใหญ่ที่ผู้ส่งออกต้องเผชิญจะมีลักษณะคล้ายๆกัน โดยในกรณีของผู้ผลิตมักจะพบกับความสามารถในการแข่งขันที่ลดลง โดยเฉพาะการผลิตสินค้าในตลาดล่างที่ใช้การจำหน่ายคราวละมากๆและราคาถูก การผลิตไม่มีความซับซ้อนมากและมีการใช้แรงงานแบบต่ำทักษะ (unskilled labor) ทั้งนี้ความสามารถในการแข่งขันที่ลดลงมาจากต้นทุนค่าจ้างแรงงานสูงเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมียนมา กัมพูชา ลาว เวียดนาม และจีน ทำให้สินค้าไทยระดับล่างมีราคาสูงกว่าคู่แข่ง นอกจากนี้ในอีกมุมมองหนึ่งนั้นผู้ส่งออกสินค้าของไทย ยังขาดการทำการตลาดในเชิงรุก อาทิ การสร้างความแตกต่างในสินค้า การสร้างตราयीหือ การใช้บรรจุภัณฑ์ที่น่าสนใจ เป็นต้น จึงเสียเปรียบประเทศคู่แข่ง เช่น เวียดนาม สิงคโปร์ มาเลเซีย และไต้หวัน เป็นต้น รวมทั้งปัญหาอีกประการหนึ่งที่พบและสร้างความเสียหายให้กับผู้ส่งออก คือ การปลอมแปลงและเลียนแบบสินค้าจากประเทศคู่แข่ง ยกตัวอย่างเช่น จีน ส่งจักรยานยนต์และชิ้นส่วนลอกเลียนแบบที่มีราคาต่ำกว่าของไทยมาก และเวียดนามส่งสินค้าคุณภาพที่ต่ำกว่าทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิดคิดว่าเป็นสินค้าไทย เป็นต้น

ด้านการนำเข้า

สำหรับปัญหาที่ผู้นำเข้าพบ คือ ส่วนใหญ่เป็นขั้นตอนและกระบวนการของการนำเข้า รวมทั้งเรื่องของการออกเอกสารที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน และล่าช้าจากระบบราชการของไทย เช่น ต้องยื่นเอกสารและติดต่อหลายหน่วยงาน ได้แก่ กรมไปรษณีย์ กระทรวงคมนาคม กรมภาษี กรมอากร เป็นต้น ที่ทำให้ผู้นำเข้ามีค่าใช้จ่ายและใช้เวลานานกว่าจะออกสินค้าได้ ส่วนหนึ่งอาจมาจากผู้นำเข้าขาดความชำนาญและประสบการณ์ด้วย นอกจากนี้การขนถ่ายสินค้าจากท่าเรือของไทยเน้นการใช้แรงงานคนมากกว่าเครื่องจักรทำให้เกิดการเสียเวลาและสินค้าเสียหาย เป็นเหตุให้การขนถ่ายสินค้าไม่เสร็จทันตามกำหนดเกิดความเสียหายได้